

Я. І. Проскуркіна

Київський національний університет
імені Т. Шевченка

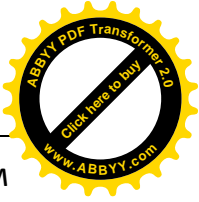
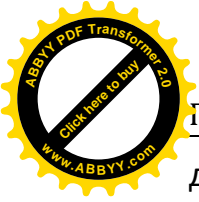
КОМУНІКАТИВНО-КОГНІТИВНИЙ АСПЕКТ ПРОФЕСІЙНО-ОРІЄНТОВАНОГО МОВНОГО НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНИХ СТУДЕНТІВ МЕДИЧНОГО ПРОФІЛЮ

У статті розкрито сутність комунікативно-когнітивного підходу до професійно орієнтованого мовного навчання іноземних абітурієнтів на підготовчому факультеті. Визначено особливості складових цього підходу, наведено приклади використання у практиці навчання студентів-іноземців медичного профілю.

Ключові слова: професійно-орієнтоване мовне навчання, комунікативно-когнітивний підхід, іноземні абітурієнти.

Постановка проблеми. Тенденції інтернаціоналізації освіти, міжнародної академічної мобільності й міжнародної співпраці в галузі вищої освіти прискорили розвиток такого напрямку міжнародної діяльності українських ВНЗ, як навчання іноземних студентів. Зважаючи на те, що медичні спеціальності користуються великим попитом серед іноземних студентів, актуальним залишається питання щодо якісної мовної підготовки іноземних громадян з урахуванням майбутнього фаху на допрофесійному етапі, оскільки саме у цей період закладається фундамент їх подальшого успішного навчання в українських медичних вищих навчальних закладах. Натомість аналіз практичного досвіду засвідчує загалом низький рівень мовної підготовленості іноземних абітурієнтів після закінчення навчання на підготовчому факультеті. Студенти не мають достатнього лексичного запасу, не володіють термінологічним апаратом для прослуховування лекцій зі спеціальних природничих дисциплін, зазнають труднощів із засвоєнням навчального матеріалу тощо. Одним із напрямів удосконалення і підвищення ефективності мовної підготовки є застосування професійно орієнтованого навчання.

Навчальні плани і програми допрофесійної підготовки іноземних громадян, як доводить аналіз [5; 6], спрямовані на вирішення двох головних завдань: мова як засіб спілкування і мова як засіб майбутньої професійної діяльності. Суть процесу навчання мови полягає в інтеграції цілей викладання мови і цілей вивчення предметів за фахом. Крім того, знання мови передбачає створення мотиваційної бази, усвідомлення мети діяльності, шляхів і форм ухвалення рішення з метою одержання кінцевого результату. Мова відіграє роль інтегруючого фактору: як засіб освіти, виховання і формування готовності майбутніх фахівців до професійної



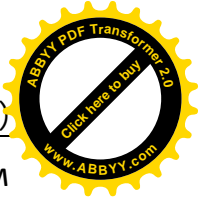
діяльності. Отже, весь процес навчання має бути професійно орієнтованим і враховувати міждисциплінарні зв'язки.

Аналіз актуальних досліджень. Проблемам теорії професійно орієнтованого викладання іноземної мови присвячені праці М. Ляховицького, П. Образцова, Г. Парикової, Є. Роціної. Науковці обґрунтували теоретичне положення про іноземну мову як ефективний засіб підвищення рівня знань зі своєї спеціальності та формування професійної спрямованості; сформулювали принцип професійної спрямованості навчального матеріалу під час навчання іноземної мови в немовному вищому навчальному закладі; дослідили питання координації навчання мови з профільюючими дисциплінами та запропонували чітку систему узгодження робочих планів з мови з робочими планами кафедр профільюючих дисциплін. Окремі аспекти професійно орієнтованого навчання російської мови як іноземної розглядали у своїх працях Т. Вишнякова, Л. Гусева, Л. Клобукова, О. Митрофанова, Є. Мотіна тощо. Науковці визначили актуальні цілі й завдання мовного навчання іноземних студентів відповідно до майбутньої спеціальності; виділили профілі навчання, підготували навчальні посібники. Утім недостатньо дослідженим залишається питання щодо визначення методологічних основ професійно-орієнтованого навчання мови, подальшої розробки потребує система вправ і завдань у межах професійно орієнтованого навчання мови для певних спеціальностей.

Метою статті – дослідити роль комунікативно-когнітивного підходу до професійно орієнтованого навчання іноземних абітурієнтів на прикладі навчання мови іноземних абітурієнтів медичного профілю.

Виклад основного матеріалу. Зазначимо, що в наукових джерелах під професійно орієнтованим навчанням іноземних мов розуміють навчання, яке враховує потреби студентів у вивченні іноземної мови та особливості майбутньої професії або спеціальності. Сутність професійно орієнтованого навчання іноземної мови полягає в інтеграції зі спеціальними дисциплінами з метою отримання додаткових професійних знань і формування професійно значущих якостей особистості. Іноземна мова є засобом підвищення професійної компетентності, особистісно-професійного розвитку студентів і необхідною умовою майбутньої успішної професійної діяльності [7, 3].

Сучасні вимоги до викладання іноземних мов стосуються, насамперед, психічних особливостей і пізнавальних переваг учнів, розвиток у них адекватного уявлення про систему досліджуваної мови і здатності до реального спілкування в іншомовному середовищі [7].



Для реалізації професійно орієнтованого навчання з урахуванням сучасних тенденцій і вимог вважаємо, що в його основу слід покласти комунікативно-когнітивний підхід як такий, що найбільше відповідає ідеям комунікативності, свідомості і професійної спрямованості навчання мови.

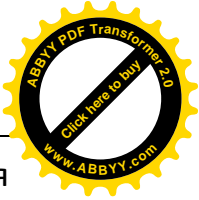
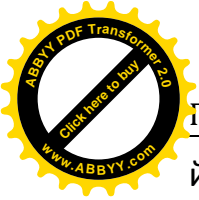
У США та Канаді цей підхід відомий як CALLA (Cognitive Academic Language Learning Approach – когнітивний академічний підхід до вивчення мови), в Росії він дістав назви когнітивно-інтелектуальний, когнітивно – компонентний, комунікативно-когнітивний (Т. Балихіна, І. Бім, Д. Ізаренков, А. Щепілова, В. Едмондсон, Г. Кріст, Г. Нойнер, У. Рампійон, Б. Хуфайзен та ін.). Комунікативний компонент цього підходу теоретично розроблений, його принципи активно використовуються на практиці.

Комунікативна спрямованість занять передбачає організацію системи знань, умінь і навичок, яка дає можливість учневі сформувати низку компетенцій (лінгвістичну, соціокультурну, дискурсивну, соціальну, стратегічну), що входять у комунікативну компетенцію й описані в «Загальноєвропейських компетенціях володіння іноземною мовою» [4]. Виходячи з принципу комунікативності, процес навчання мови іноземних студентів полягає у створенні умов, які максимально наближені до реальних умов спілкування.

Поняття когнітивного підходу поступово теж входить у сферу викладання мов. Когнітивний підхід до викладання мов виник як реакція на прямий підхід, що передбачає інтуїтивне засвоєння мови у процесі спілкування. Він отримав методичну реалізацію насамперед у межах свідомо-практичного методу навчання та у методиці викладання іноземних мов.

Основоположником когнітивної теорії навчання вважають американського психолога Дж. Брунера. Учений обґрунтував три стадії вивчення будь-якого предмета, у тому числі мови: 1) отримання нової інформації у вигляді знань, 2) закріплення набутих знань, їх розширення і застосування під час вирішення нових завдань; 3) перевірка адекватності застосування сформованих знань, умінь, навичок [1].

Когнітивні аспекти вивчення мов розглядалися у працях Б. Глухова, О. Леонтьєва, С. Шатілова, В. Щукіна. Б. Глухів та А. Щукін сформулювали таке визначення когнітивного підходу до навчання мови: «Те ж, що пізнавальний (від англ. *cognition* – «знання», «пізнання») підхід до навчання, що, насамперед, полягає в засвоєнні теорії мови, яка вивчається переважно у вигляді роботи над вивченням правил фонетики, граматики і слововживання. Тренуванню відводиться незначна роль, а на противагу



йому акцент робиться на свідомому конструюванні висловлювання іноземною мовою» [2, 89, 199]. Особливістю когнітивного підходу до навчання іноземної мови є врахування лінгвістичної її сторони та використання даних, які характеризують її мисленнєву сторону.

Ураховуючи вищезазначене, під когнітивно-комунікативним підходом до професійно орієнтованого навчання мови іноземних абітурієнтів медичного профілю ми розуміємо таку організацію навчального процесу, що підпорядкована системі комунікативно- і професійно-пізнавальних та когнітивних завдань, передбачає вивчення мови в дії, в реальному функціонуванні і **ґрунтується** на принципах комунікативної спрямованості, свідомості й активності студентів.

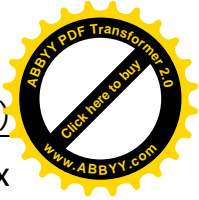
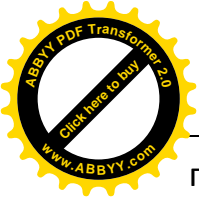
Для впровадження в навчальний процес на підготовчому факультеті комунікативно-когнітивної моделі з орієнтацією на майбутню професію потрібно передусім вибудувати систему навчання на основі реалізації принципу активної комунікації, що передбачає функціональність навчання, відбір й організацію навчального матеріалу відповідно до комунікативних потреб іноземних студентів. Головними завданнями є:

- вирішення питань відбору й організації навчального матеріалу відповідно до комунікативних потреб;
- реалізація когнітивного аспекту на основі управління пізнавальною діяльністю студентів у предметно-змістовному і мовному аспектах;
- розкриття змістовної й оперативної сторін пізнавальної діяльності з урахуванням комунікативних потреб у навчально-професійній сфері;
- формування предметних комунікативно-професійних та операційних мовленнєвих компетенцій у різних видах мовленнєвої діяльності.

Практична реалізація цих питань можлива лише на основі міжпредметної координації під час вивчення мови і загальнонаукових дисциплін.

З метою аналізу особливостей впровадження професійно-орієнтованого навчання на основі комунікативно-когнітивного підходу на прикладі іноземних абітурієнтів медичного профілю потрібно визначити коло ситуацій спілкування цієї групи. Спілкування цього контингенту здійснюється переважно в соціально-побутовій (робити покупки в магазинах, користуватися міським транспортом, з'ясувати адреси й місцезнаходження різних об'єктів тощо) та навчально-професійній сферах спілкування.

Висока зацікавленість іноземних студентів останньою сферою зумовлена як внутрішніми, так і зовнішніми мотивами. Іноземні студенти достатньо чітко усвідомлюють важливість знання мови як засобу їх



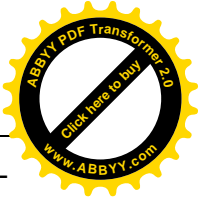
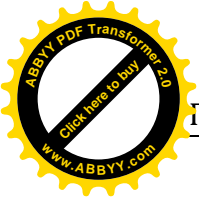
подальшого навчання. На підготовчому факультеті й у подальшому у вищих медичних закладах найбільш типовими ситуаціями навчальної діяльності студентів є: слухання й конспектування лекцій, підготовка до семінарських і практичних занять, підготовка лабораторних робіт, виконання домашнього завдання, підготовка до складання заліків, іспитів тощо. Тобто комунікативні потреби іноземного студента-медика полягають у розумінні та засвоєнні професійно значущої інформації. Здебільшого на перших етапах навчання це реалізується за допомогою читання спеціальної літератури. Актуальними є потреби відтворювати отриману інформацію в актах усної комунікації, адже характер спілкування на заняттях передбачає усну передачу наукової інформації у формах діалогів і монологів.

Для того щоб процес навчання відповідав цим комунікативним потребам і формам спілкування на заняттях зі спеціальних дисциплін, потрібно проаналізувати зміст цих дисциплін, структурних компонентів, основні види зв'язків між ними. Відповідно основою оптимізації навчального процесу є логічне упорядкування матеріалу з природничих дисциплін, його структурування, поділ на структурні компоненти й виокремлення логіко-дидактичних зв'язків між ними. Формуючи зміст програм з природничих дисциплін, важливо потурбуватися про реалізацію основ міжпредметних зв'язків мовних і природничих дисциплін.

У другому семестрі доцільною вважаємо роботу над формуванням у студентів загальнопізнавальних прийомів. Це сприяє розвитку логічного мислення. Для реалізації комунікативних потреб студент повинен уміти здійснювати мисленнєву діяльність, вирішувати когнітивні (пізнавальні) завдання. Пізнавальні дії становлять сукупність специфічних прийомів, характерних для конкретної галузі знань.

У науковій літературі з психології виділяють систему прийомів розумової діяльності (прийоми узагальнення, абстрагування тощо). Під час навчальної діяльності прийоми роботи студентів співвідносяться з прийомами розумової діяльності; між ними немає чіткої межі, більшість прийомів розумової діяльності повністю збігаються з прийомами навчальної роботи. Тому користування цими прийомами є необхідною основою для оволодіння мовними вміннями і навичками.

Основними прийомами навчально-пізнавальної діяльності є порівняння, класифікація, узагальнення, систематизація, аналогія тощо. Багато прийомів (порівняння, узагальнення, аналогії) застосовуються студентами в навчальній діяльності без спеціального формування навичок їх використання.



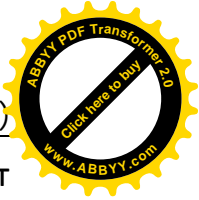
Роботу над формуванням навичок застосування прийомів навчально-пізнавальної діяльності у студентів-іноземців здійснюють викладачі профільюючих дисциплін (у нашому випадку природничих). Така робота має відбуватися поетапно. Спочатку викладачі-предметники здійснюють діагностику сформованості необхідних прийомів навчальної діяльності у студентів – готовності до виконання навчальної діяльності, необхідної для засвоєння нового матеріалу. Наступні етапи:

- введення прийому (кількох прийомів) – схема його дії;
- відпрацювання запропонованого прийому – розширення знань про прийом, розкривається його дія на конкретних зразках; у процесі відпрацювання на основі усвідомлення формується вміння;
- оперативний контроль і корекція процесу формування прийому (поточний контроль) – виявлення прогалин та організація необхідної допомоги іноземним студентам щодо їх усунення;
- застосування нового прийому (у типових, стандартних) ситуаціях, завдяки чому вміння стає дедалі більш автоматизованим, тобто перетворюється в навичку;
- узагальнення і використання засвоєного прийому в новій ситуації; закріплення узагальненого прийому.

Така робота можлива лише за наявності методичного інструментарію (методи, форми та засоби формування прийомів). Розробка методичного інструментарію проводиться в координації з викладачами-предметниками. Такі засоби повинні містити мовний матеріал, зразки усної та писемної мови, ознайомлення з якими сприяє набуттю знань і формуванню пізнавальних прийомів, що забезпечують можливість користуватися мовою в різних сферах діяльності. Підкреслимо, що одиницею представлення навчального матеріалу для формування певного прийому є текст, але першочерговим завданням для викладачів постає розробка системи алгоритмів роботи з текстом за фахом, а також вправ і завдань, які сприятимуть формуванню навчально-пізнавальних прийомів.

Наведемо приклади комунікативно-когнітивних завдань на основі тексту для іноземних студентів медичного профілю на початковому етапі на прикладі вступного курсу з наукового стилю мовлення російської мови як іноземної.

«Текст. Клетка – это структурная и функциональная единица живого организма. Ее окружает наружная мембрана, которая называется плазматической мембраной, или плазмалеммой. Часть клетки, окруженная мембраной, называется, цитоплазмой. В цитоплазме находятся ядро, органоиды и включения.



Ядро – важнейший и постоянный компонент большинства клеток. От цитоплазмы ядро отделяет тонкая ядерная мембрана. Под ядерной мембраной находится ядерный матрикс, который называется кариоплазмой, или нуклеоплазмой.

Органоиды (комплекс Гольджи, митохондрии, лизосомы, эндоплазматический ретикулум, рибосомы и др.) – это внутриклеточные структурные образования животных и растительных клеток. Они имеют определенное строение и выполняют ту или иную функцию.

Клеточные включения – это продукты обмена веществ клетки.

Задания к тексту:

Прочитайте фразы. Замените их синонимичными, используя глагол *называться*. Помните, что название, термин надо использовать в форме творительного падежа.

Модель: Клетка – это структурная и функциональная единица живого организма. – Клеткой называется структурная и функциональная единица живого организма.

Цитоплазма – это часть клетки, окруженная мембраной.

Ядро – важнейший и постоянный компонент большинства клеток.

Органоиды – это внутриклеточные структурные образования животных и растительных клеток.

Клеточные включения – это продукты обмена веществ клетки.

Прочитайте словосочетания. Замените их синонимичными, используя слова в скобках, по модели.

Модель: животный организм (животное) – организм животного.

Растительный организм (растение);

Клеточный компонент (клетка);

Клеточные ядра (клетки).

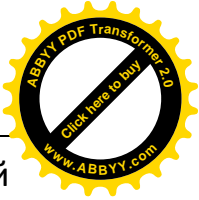
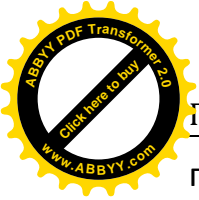
Назовите компоненты клетки.

Составьте план текста.

Перескажите текст по плану».

Такі вправи сприяють формуванню вмінь виділяти предметно-тематичний аспект тексту, різні операційні засоби для його засвоєння; пізнавальних механізмів. Це дозволяє іноземному студенту реалізовувати свої комунікативні потреби під час професійно орієнтованого навчання.

Висновки. Отже, професійно орієнтоване навчання мови, побудоване на основі комунікативно-когнітивного підходу, дозволяє активізувати мовленнєво-мисленнєву діяльність іноземних студентів, сприяє формуванню здатності до іншомовного спілкування в конкретних



професійних, наукових сферах і ситуаціях з урахуванням особливостей професійного мислення. Комунікативно-когнітивний підхід до професійно орієнтованого навчання виявляється продуктивним, оскільки враховує комунікативні потреби іноземних студентів, ґрунтується на принципах свідомості і використовує когнітивні стратегії здобування знань і вмінь у навчальному процесі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Брунер Дж. Психология познания / Дж. Брунер. – М. : Прогресс, 1977. – 413 с.
2. Глухов Б. А. Термины методики преподавания русского языка как иностранного / Б. А. Глухов, А. Н. Щукин. – М. : Рус. яз., 1993. – 369 с.
3. Государственные образовательные стандарты по русскому языку как иностранному. – СПб., 1999–2001.
4. Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання. Рада Європи. Відділ сучасних мов. Страсбург. – К. : Ленвіт, 2003. – 260 с.
5. Навчальні плани та програми (довузівська підготовка іноземних громадян) / [уклад. : Л. Г. Новицька, О. Ф. Гудзенко, М. І. Дудка та ін.]. – К. : ІВЦ «Видавництво «Політехніка», 2003. – Ч. 1 (Українська мова, Основи економіки, Біологія...). – 56 с.
6. Навчальні програми (довузівська підготовка іноземних громадян) / [уклад. : Б. М. Андрющенко, Ю. М. Іващенко, Ю. О. Колтаков та ін.]. – К. : ІВЦ «Видавництво «Політехніка», 2005. – Ч. 2 (Фізика, Хімія, Математика,...). – 168 с.
7. Образцов П. И. Профессионально-ориентированное обучение иностранному языку на неязыковых факультетах вузов / П. И. Образцов, О. Ю.Иванова. – Орел : ОГУ, 2005. – 114 с.

РЕЗЮМЕ

Я. И. Проскуркина. Коммуникативно-когнитивный аспект профессионально ориентированного языкового обучения иностранных студентов медицинского профиля.

В статье раскрыта суть коммуникативно-когнитивного подхода к профессионально ориентированному обучению иностранных абитуриентов на подготовительном факультете. Определены особенности составляющих данного подхода, приведены примеры использования в практике обучения студентов-иностранцев медицинского профиля.

Ключевые слова: профессионально-ориентированное обучение, коммуникативно-когнитивный подход, иностранные абитуриенты.

SUMMARY

Y. Proskurkina. Cognitive academic language learning approach to vocational-oriented language training of foreign entrants of medical profile.

The article reveals the essence of Cognitive Academic Language Learning Approach to vocational-oriented language training of foreign entrants at the preparatory department. The profiles of its components are featured. The examples of using this approach in the practice of teaching foreign entrants of the medical profile are given.

Key words: vocational oriented training, Cognitive Academic Language Learning Approach, foreign entrants.